

1960-1980 Dönemin Literatürüne Göre Türkiye’de Kadın Hakları Konusundaki Gelişmeler

Atiye Emiroğlu*
ORCID: 0000-0002-0588-0065

Öz

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulurken kadını toplum ve hukuk önünde erkeklerle eşit kılacak kanun ve yönetmelikler oluşturulmuştur. Özellikle Cumhuriyet ve demokrasinin temelleri atılırken toplumda ikinci sınıf muamele gören kadını, erkekle aynı düzlemde tutmaya çalışan uygulamalar modernleşme ve ilerlemenin en büyük yapı taşı olarak görülmüştür. Türkiye’de kadınlara tanınan hakların özellikle erkeklerin isteği ve çalışmalarıyla yapıldığı bilinmektedir. Kadınların haklarını aramaları, 1960-1980 arası dönem için oldukça cılız kalmıştır. Kadının yeteri derecede Mecliste yer edinmemesi sürecin daha hızlı ve emin adımlarla ilerlemesini olumsuz yönde etkilemiştir. Kadın haklarını savunanlar ve Mecliste kadınların da söz hakkına sahip olmasını isteyenler, çoğu partinin kadın kollarında dahi yer edinememiştir. Sonuç Türkiye’de kadın haklarının yanlış anlaşılmasına kadar ulaşmış ve bu durum aile birliğini dahi etkilemiştir. Çalışmada topluma yön verebilen kaynaklar tercih edilmiş ve bu doğrultuda, 1960-1980 arası dönemde Türkiye Büyük Meclis’i görüşmeleri, bu dönemde uygulanan Kalkınma Planları, okuyucu kitlesi çok olan gazete ve dergiler içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Ulaşılan sonuç, halkı temsil eden Meclis’te dahi kadın haklarının yeterince savunulamaması kadının toplumsal alandaki eşitliğini olumsuz yönde etkilediği yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Haklar, İlerleme

Gönderme Tarihi: 03/06/2022

Kabul Tarihi:18/09/2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Atiye Emiroğlu , Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Ermenek M.Y.O., Sağlık Kurumları İşletmeciliği Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Karaman-Türkiye, aemiroglu@gmail.com,

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

EMİROĞLU, A.,“1960-1980 Dönemin Literatürüne Göre Türkiye’de Kadın Hakları Konusundaki Gelişmeler”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 9, S. 3, 2022, s.912-929.

Developments on Women's Rights in Turkey According to the Literature of the 1960-1980 Period

Atiye Emiroğlu*
ORCID: 0000-0002-0588-0065

Abstract

During the establishment of the Republic of Turkey, laws, and regulations were established to make women equal to men before society and the law. In particular, while the foundations of the Republic and democracy were being laid, the practices that tried to keep women treated as second-class in society, on the same level as men, were seen as the ultimate building blocks of modernization. It is known that the rights granted to women in Turkey are made specially by the will and work of men. Women's pursuit of their rights remained faintish between 1960 and 1980. The fact that women could not get enough seats in the Assembly negatively affected the progress of the process with faster and more confident steps. Those who defend women's rights and want women to have a voice in the Parliament have not even been able to find a place in the women's branches of most parties. The result has reached the misunderstanding of women's rights in Turkey, and this situation has even affected family unity. In the study, resources that can give direction to the society were preferred, and accordingly, the meetings of the Grand Assembly of Turkey between 1960-1980, the Development Plans implemented in this period, and newspapers and magazines with a large readership were examined using the content analysis method. The conclusion is that the inability of women's rights to be adequately defended, even in the Assembly representing the people, negatively affects women's equality in the social sphere.

Keywords: Woman, Rights, Progress

Received Date: 03/06/2022

Accepted Date: 18/09/2022

* Assistant professor, Karamanoğlu Mehmetbey University Ermenek Vocational School, Health Institutions Management Management and Organization Department, Karaman-Turkey, aemirođlu@gmail.com

You can refer to this article as follows:

EMİROĞLU, A., "1960-1980 Dönemin Literatürüne Göre Türkiye'de Kadın Hakları Konusundaki Gelişmeler", *Academic Journal of History and Idea*, Vol. 9, Issue 3, 2022, p.912-929.

Достижения в области прав женщин в Турции по данным литературы 1960-1980 гг.

Атие Эмироглу*
ORCID: 0000-0002-0588-0065

Резюме

С созданием Турецкой Республики, были приняты законы и решения, которые делали женщин равными мужчинам перед обществом и законом. В частности, практика когда женщин относили ко второму классу в обществе, когда закладывались основы республики и демократии рассматривалась как самый большой строительный блок модернизации и прогресса, наряду с мужчинами. Известно, что права, предоставленные женщинам в Турции, особо реализуются при желании и упорном труде мужчин. В период с 1960 по 1980 год борьба за права женщин шла довольно медленно. Тот факт, что женщины не смогли получить достаточно мест в парламенте, негативно сказался на более быстром и уверенном продвижении процесса. Те, кто защищает права женщин, те, кто хочет, чтобы женщины имели право голоса в парламенте, не смогли даже набрать силы в женском составе большинства партий. В результате возникло непонимание прав женщин в Турции, что повлияло даже на единство семьи. В исследовании приоритет отдавался ресурсам, которые могут направлять общество, и в этом направлении были изучены переговоры, проведенные Великим Национальным Собранием Турции с 1960 по 1980 годы, планы развития, реализованные в этот период, с использованием метода содержания, анализа, газет и журналов с большой читательской аудиторией. Пришли к такому заключению, что недостаточная защита прав женщин даже в Палате представителей, представляющей общественность, негативно сказывается на равноправии женщин в социальной сфере.

Ключевые слова: женщина, закон, прогресс.

Получено: 03/06/2022

Принято: 18/09/2022

*Доцент, Университет Караманоглу Мехмед бей, Профессиональное училище Эрменек, Департамент управления учреждениями здравоохранения, Караман-Турция, aemiroglu@gmail.com

Ссылка на статью:

EMİROĞLU, A., "1960-1980 Dönemin Literatürüne Göre Türkiye'de Kadın Hakları Konusundaki Gelişmeler", *академическая история и мысль*, Т.9, NO.3, 2022, С.912-929.

Giriş

Türkiye, kadın haklarının topluma entegre edilmesi aşamasında, uzun ve zorlu bir yol kat etmektedir. Her ne kadar demokrasinin bir gerekliliği sonucu kadınlara Cumhuriyet döneminde çeşitli haklar tanınmış olsa da bu hakların kullanımı aşmasında toplumsal alanda büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Kadınların eğitimde fırsat eşitliği sonucu iş hayatına dâhil edilmeleri ve erkeklerle yan yana çalışabilmeleri onların tam manada eşitlik elde etme mücadeleleri için olumlu gelişmelerdir. Ancak gerek iş hayatında yönetici pozisyonuna yükselmeleri erkeklere oranla daha zor olması ve ev işlerindeki sorumluluklarının da devam etmesi kadınların kişi hak ve özgürlüklerini savunmaları aşamasında, insanüstü güç ve çaba göstermelerini gerektirmiştir. Kadınların bu aşamada haklar elde etmek istemesi ve ekonomik özgürlüğe de sahip olmaları, gelenek ve göreneklerle zıtlık oluşturmuştur. Bu zıtlık, kadının birlikte yaşayacağı insanı seçmesi noktasında sorunlar oluşturmuş, namus kavramı ve karşılığında çoğu defa namus cinayetlerine neden olmuştur. Hatta bu süreçte, namus cinayeti karşılığında cezai indirim uygulanmıştır. Namus cinayetlerinde mağdur olanların büyük çoğunluğu kadınlardır. Nitekim ailesinin izni dışında ilişki yaşayan ya da evlenen kadının seçtiği erkek de kendisiyle birlikte öldürülmektedir.¹ Namus cinayetinde indirim uygulanmasına neden olan ve günümüze yakın bir zamanda değiştirilen madde, TCK'nin 765 Sayılı 462. maddesidir. Bu madde sonucu birçok faile, cezai indirim uygulanmıştır.² Kadına hukuk önünde tanınan haklar, yine hukuk tarafından kısıtlanmıştır. Her türlü toplumsal baskıyla karşı karşıya olan kadın, eğitim alma hakkından çalışma hakkına kadar babası, abisi ya da eşi tarafından yönlendirilmiştir. Seçme seçilme hakkı tanındığında Mecliste Milletvekili olarak yer edinen kadının gün geçtikçe Meclisteki sayısı ve hükmü azalmıştır. 1960 Darbesiyle birlikte Demokrat Partili kadın Milletvekillerinin de tutuklanarak. Yassıda'ya götürülüp yargılanması ve burada aşağılayıcı muameleler görmeleri kadının Meclisteki yerine

¹ Ece Göztepe, "Namus Cinayetlerinin Hukuki Boyutu: Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Bir Değerlendirilmesi", *TBB Dergisi*, S.59, 2005, s.29-48.

² Mehtap Hamzaoğlu-Emrah Konuralp, "Türk Hukuk Sisteminin Namusla İmtihani: Ulusal Mevzuat ve Uluslararası Düzenlemeler Açısından Namus Cinayetleri", *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.2, 2018, s.67-83.

de bir darbe niteliği taşımıştır.³ 1960-1980 arası dönemde Milletvekili olan kadın sayısı oldukça azdır. TBMM 12. döneminde Milletvekili kadın bulunmamaktadır.

TBMM 13. Dönem Kadın Milletvekilleri: Cumhuriyet Halk Partisi'nden Bitlis Milletvekili Zarife Koçak, Muş Milletvekili Hayriye Ayşe Nermin Neftçi; Adalet Partisi'nden Celal Bayar'ın kızı Bursa Milletvekili Nilüfer Gürsoy, Manisa Milletvekili Neriman Ağaoğlu, Samsun Milletvekili Melahat Gedik; Yeni Türkiye Partisi'nden Kars Milletvekili Fatma Sevinç Düşünsel; Türkiye İşçi Partisi Urfa Milletvekili Behice Boran Hatko.

TBMM 14. Dönem Kadın Milletvekilleri: Millet Partisi Ankara Milletvekili Fatma Suna Tural; AP Çanakkale Milletvekili Zekiye Gülsen, İstanbul Milletvekili Naime İkbâl Tokgöz; CHP Muğla Milletvekili Mualla Akarca.

TBMM 15. Dönem Kadın Milletvekilleri: CHP Ankara Milletvekili Feriha Fatma Öztürk, Eskişehir Milletvekili Ayşe Aliye Köksal, İstanbul Milletvekili Şükriye Tok, İzmir Milletvekili Alev Coşkun; AP Çanakkale Milletvekili Zekiye Gülsen, İstanbul Milletvekili Fatma GülhisMankut; Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Nilüfer Gürsoy.

TBMM 16. Dönem Kadın Milletvekilleri: AP İstanbul Milletvekili Nilüfer Gürsoy, İzmir Milletvekili Aysel Uğural.⁴ Halkı temsil eden TBMM'de yirmi yıl içinde Meclis'te yer alan kadın milletvekili sayısı oldukça azdır. Kadınların halkı temsilen Meclis'te yer edinmemesi kadın haklarının gelişimi açısından olumsuz bir durumdur. Araştırma, 1923'ten günümüze kadın hakları konusunu kısım kısım ele almaktadır. İlk çalışma 1923-1960 arası olup yayın aşamasındadır. Bu çalışmada, kadın haklarının gelişimi aşamasında toplumu şekillendiren kurum, kuruluş ya da yayın organlarının 1960 ve 1980 arası dönemdeki faaliyetleri incelenerek kadın haklarının gelişimine çözüm önerileri üretilmeye çalışılmıştır.

1.1960-1980 arası Meclis Görüşmelerinde Kadın

1961'de Mecliste tartışılan konulardan biri kadın trafik memuru alınıp alınmayacağı konusudur.⁵ Dönemin Eskişehir Milletvekili Aziz Zeytinoğlu, kadının evde durduğunu, erkeğinse dışarıda birçok zorlukla baş ederek evine ekmek götürdüğünü belirterek kadın trafik polisi alınmak istenmesinin gerekçesini sormuştur.İçişleri Bakanlığı'na yöneltilen bu sözlü soru önergesiyle, 1961 yılında erkeğin evin reisi olarak görüldüğü dışarıda çalışıp eve ekmek

³Filiz Çolak,“Demokrat Parti'nin İlk Kadın Milletvekili: Hatice Nazlı Tlabar (1913-1971)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi XXXVI*, C. 1, 2021, s.53-90.

⁴[https://www.tbmm.gov.tr\(02.05.2022\)](https://www.tbmm.gov.tr(02.05.2022)).

⁵ *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Dönem: 1, C. 1, Toplantı: 1, Yedinci Birleşim, 27.12.1961, s.407.

getiren kesimin erkek olduğu görüşünün halkı temsil eden bir kurumun ve temsilcilerinin savunduğu görüşler olduğu söylenebilir. İçişleri Bakanı Ahmet Topalođlu ise cevaben, sadece kadın trafik memuru alınacaktır diye bir haber yapılmadığını, 3201 sayılı Kanuna göre polis ihtiyacını karşılamak üzere büro işlerinde çalışmak üzere lise mezunu kadın memurların alınacağını erkek polis memurların da dışarıdaki vazifelerde çalıştırılacaklarını belirtmiştir.⁶ İçişleri Bakanının kadın polis çalışanlarının büro işlerinde, erkeklerin ise dışarıdaki vazifelerde çalıştırmak üzere göreve alındıklarını bildirmesi erkeğin iş yerindeki reisliğini de simgeler niteliktedir. Nasıl ki kadın ev işlerini yapar eşi de dışarı işlerini yapar ve erkek evin revidir anlayışı kanun yapıcı tarafından onaylanmışsa aynı zihniyetle iş yerinde dışarı işlerini yapan erkek büro işlerinde vazife alan kadın olmuş bu durumda “iş yerinin reisi erkektir” kavramını sözle olmasa da bilinçaltı mesajla topluma kabul ettirilmiştir.

1965 yılında Meclis’te gündeme gelen konulardan biri Almanya’da çalışan kadın işçilerin uygunsuz davranışları karşısında Çalışma Bakanlığınca tedbir alınması yönündeki demeçlerdir. Toplumı temsil eden devletin organı Meclis’te Almanya’ya giden Türk erkek işçilerden gelen şikâyetler üzerine bu konunun gündeme getirilmesi Türk kadınının gurbette çalışırken de denetim altında tutulmak istenildiğinin önemli bir kanıtı olarak gösterilebilir.⁷ Edinilen bilginin doğruluğuna ya da yanlışlığına bakılmaksızın Mecliste gündeme alınan bu konunun toplumun çalışan kadına bakış açısında olumsuz bir etki yaratmış olabileceği iddia edilebilir. Ayrıca kadınlara ve özellikle çalışan kadına bakış açısını sergileyen bu demeç dönemin gazeteleri tarafından da desteklenmiştir. Nitekim Hürriyet gazetesinde Almanya’da çalışan on bir Türk kızının sınır dışı edildiği haberi yer almıştır.⁸ Milletlerarası Çalışma Teşkilatının 1951 yılında kabul ettiği eşit iş için erkek ve kadın işçiler arasında ücret eşitliği Türkiye’de 1966 yılında “Eşit değerde iş için erkek ve kadın işçiler arasında ücret eşitliği hakkında 100 sayılı Milletlerarası Çalışma ve Sözleşmesi” başlığıyla onaylamıştır.⁹

Meclis’te 1968 yılında, Türkiye İslam Enstitüleri Talebe Federasyonu İkinci Başkanlığı tarafından kadın haklarına karşı olumsuz bilgiler içeren bildirimler dağıtıldığı iddiasıyla görüşmeler yapılmıştır. Cumhurbaşkanlığınca Seçilen Üye Zerin Tüzün, konunun önemini belirterek kadınlara verilen hakların korunması gerektiği ve bu konuya ne kadar önem verilirse o kadar gelişme ve ilerlemenin olabileceğini vurgulamıştır. Müslüman kadınları medeni hukuka karşı durmaları, şeriatın kaidelerini ise korumaları gerektiğine

⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 1, Toplantı: 1, Otuz Üçüncü Birleşim, 15.01.1962, s.717

⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 39, Toplantı: 4, 104. Birleşim, 14.05.1965, s.150.

⁸ Hürriyet, 4 Mayıs 1965, s.1.

⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 37, Toplantı: 6, 14. Birleşim, 13.12.1966, s.468.

yönelik söylevlerin gelişmeye ve ilerlemeye zarar vereceğini toplumun temel direği olan kadını bir tarafa itmenin, bilgisizlik ve çaresizlik getirebileceğini belirten Tüzün, memleketi çağdaş uygarlık seviyesine çıkarma, aydın evlatlar yetiştirme yolunda aydın analara büyük görevler düştüğünü bunu başarmak içinse kadın ve erkeğin birlikte yürümesi gerektiğini vurgulamıştır. Tüzün şöyle devam etmiştir:

“...bugün alını açık devrimci ve çalışkan Türk kadınının şeref ve iffetine kadar dil uzatmaya cüret edenlerin bütün Türk kadınları adına bu kürsüden en ağır şekilde suçlamakta olduğumu ve kadın hak ve hürriyetlerinin bir terane olduğunu iddia edenlere de, bugün bu hak ve hürriyetlerin istisnasız herkesin uymaya ve hürmet etmeye mecbur bulunduğu kanunlarla sağlanmış olduğunu ve kanunlara el ve dil uzatanların layık oldukları cevabı almaya mahkûm bulduklarını hatırlatmayı da şerefli bir görev saymaktayım.”¹⁰

Kadın haklarının 39. yılında Cumhurbaşkanlığınca seçilen üye Bahriye Üçok, kadın haklarıyla ilgili vermiş olduğu demeçte, Arap Yarımadasında Kur’an buyruklarıyla ve Hazreti Muhammed’in öğütleriyle; Batı’da ise Atatürk’ün fikriyatıyla kadın haklarının geliştiğini belirtmiştir. İslam dinin ve medeni hukuk öğretilerinin kadını yücelten ve erkekle eşit yapmaya çalışan yönlerini açıklayan Üçok, *“kadın haklarının toplumun öğrenmesi ve benimsemesi bakımından hala sorunlar yaşandığını da belirtmiştir.”¹¹*

Cumhurbaşkanı seçili üyesi Nermin Abadan Unat, Meclis’te verdiği demeçte ülke kadın nüfusunun büyük bir oranının okuma yazma bilmediğini, bu nedenle kadınların kendilerine tanınan yasal haklarını kullanamadıklarını ve geleneklerin dar çerçevesine hapis kaldıklarını belirtmiştir. Unat’a göre, kadınların haklarını bilmemesi siyasal tercihlerini bilinçli olarak yapmamalarına neden olmaktadır. Olumsuz sosyo-ekonomik koşullar, kadının çoğunlukla ev kadını profiline sahip olması, tarım ve endüstri işçisi olarak çalıştığı yerde daha düşük ücretle çalıştırılması, kadın sorunları arasında yer almıştır. Unata’a göre kadın ancak kendi isteğiyle anne olduğu zaman gerçekten özgürdür denilebilir. Çalışma hayatında kadının emeği korunursa özgür olabilir. Unat, dönemin yayın organlarının kadını, sırf tüketime yönelik tasasız bir süs bebeği gibi yansıttıklarını ancak topluma yansıtılmaya çalışılan bu bilgilerin aldatıcı olduğunu belirtmiştir. Unat, tarımsal ve sınai üretiminde önemli bir emek payı olan kadınların siyasal katılma sürecinin bağımlı olmaktan kurtarılması için bir yol haritası çizmiştir. Ona göre; tarım sektöründe üretimde bulunan kadınların sağlık eğitim ve ekonomik durumlarının araştırılması gerekmektedir. Ayrıca Tarım ya da Köy İşleri

¹⁰ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, C. 46, Toplantı: 7, 44. Birleşim, 28.03.1968, s. 219-220.

¹¹ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, C.13, Toplantı: 13, 11. Birleşim, 11.12.1973, s.209-210.

Bakanlığında “Köy kadınları bürosu” adıyla özel bir yapı kurulmalıdır. Unat’a göre: Kadınların gelişmesini ve ilerlemesini sağlayacak önemli adım, kadın işçilerin sorunlarının iş yasası ışığında ele alınmasıdır. Benzer şekilde kadın memurların da sorunlarına değinilmesi, bunun için de Çalışma Bakanlığı ya da Sosyal Güvenlik Bakanlığının çalışmalarıyla “Kadın İşçileri dairesi” kurulması gerekmektedir. Kadın, isterse çocuk sahibi olmalıdır ve bunun için de Sağlık Bakanlığı’nın hukuk ve sağlık komisyonunun çalışmalar yapması gerekmektedir. Diğer önemli nokta ise Milli Eğitim Bakanlığı, okuma yazma bilmeyen kadınlara yönelikeğitim planları oluşturmalarıdır.¹²

2.1960-1980 arası Kalkınma Planlarında Kadın

2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:

Doğurganlığın azaltılmasıyla kadınların iş hayatına geçmesinin sağlanması Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer almıştır. Plana göre, kadınların iş hayatında sayıca artmaları, konserve istihlakinin de artmasını sağlayacaktır. O yıllarda konserve tüketiminin az olması, konserve fiyatlarının yüksek olmasına ve pazarlarda hemen her mevsim taze sebze ve meyve bulunmasına bağlanmıştır. Planda, Kız Teknik Öğretim kurumlarından da bahsedilmiş ve kadınların eğitim alamadığı geri kalmış bölgelerde bu okulların yaygınlaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda okullarda, kadınların yapılarına uygun mesleklere hazırlama konusunda çalışmalar yapılması istenilmiştir. Bu çalışmalar yapılırken de yurdun ihtiyaç ve imkânlarının dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.¹³

2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:

Tarım alanında çalışanların “İş Kanunu” kapsamı dışında tutulduğu, bu kanunun sanayi ve hizmetler sektöründe ücretin korunması, asgari ücretlerin tespiti, kıdem tazminatı, çalışma süreleri, kadın ve çocuk işçilerin korunması, iş güvenliği ve işçi sağlığı, iş sözleşmeleri konularını kapsadığı belirtilmiştir. Bu kanun kapsamında kadın işçi sayısı şu şekilde verilmiştir:

¹² *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, C. 39, Toplantı: 18, 15. Birleşim, 5.12.1978, s.580-581.

¹³ *Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınma Planları (Birinci Beşyıl) 1963-1967*, Ocak 1963, s.69-221-461.

<i>Yıllar</i>	<i>Kadın İşçi Sayısı</i>	<i>Erkek İşçi Sayısı</i>
1947	51	247
1950	65	283
1955	79	494
1960	93	721
1961	99	759
1962	101	793
1963	100	865
1964	105	921
1965	110	961

Yurtdışına gidip orada çalışan işçi sayısının %87'si Batı Almanya'da geri kalanın diğer Batı Avrupa ülkelerinde çalıştığı ve bunların %15'inin kadın işçilerden oluştuğu kalkınma planında belirtilmiştir.

Planda, kız sanat enstitüleri ve kız teknik okullarının kurulması ve buralarda sosyal faaliyetlerin yürütülmesi ön görülmüştür. Ayrıca bu okullarda çocuk bakımı sağlanarak çalışan annelere destek olunacaktır. Planın en büyük özelliği “kadın eğitim program”larıyla kadını, “ev kadını ve anne olarak” Türk toplumunun geleneklerine uygun bir şekilde hazırlamaktır.

Planda, gebeliği önleyici tedbirlerin gelişiminden bahisle ileriki yıllarda doğurganlık çağına ulaşmış en az %5 oranında kadına ulaşarak aile planlaması hakkında eğitilecekleri belirtilmiştir.

1960 nüfus sayımına göre köy nüfusunun %30'u okuma-yazma bilmektedir. Bunların %73'ü erkek, %27'si kadındır. Bu nedenle ilkokulu bitirip üst okula devam edemeyenlere ve okuma yaşını geçirmiş köylü vatandaşlara bilgi ve kabiliyet kazandırmak, bilgi ve kabiliyetlerini olumlu yönde ilerletmek, geliştirmek için halk dersaneleri, gezici kadın ve erkek kursları, ev ekonomisi, 4K ve tarımsal yayım hizmetleri götürüldüğü, ayrıca 6123 köyde okuma odası, diğer köylerde okuma köşeleri açılarak buralara 90 konu üzerinde özel olarak hazırlanan 4.312.800 kitap dağıtıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca köylerde genç kızlara ev ekonomisi ve sağlıkla ilgili bilgiler kazandırmak için özel gayret sarf edildiği de belirtilmiştir.

Yaygın eğitim yoluyla köylerde yaşayan genç nüfus ve özellikle genç kız ve kadınların gelişen iktisadi ve sosyal hayatın gereklerine uyabilmelerini sağlayıcı programların düzenleneceği ve anlamlı sonuç elde edecek ölçüde artırılacağı planda belirtilmiştir.¹⁴

2.3.Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı:

Kadın eğitiminin yaygınlaştırılması, kadının tarım alanı dışında da çalışmasının sağlanması ve iş fırsatlarının artırılması ve çocuklu kadınlar için çocuklarının bakımlarının sağlanabileceği eğitim olanaklarının artırılması ve yaygınlaştırılması ön görülmüştür. Kız enstitülerinde okutulan kız öğrenciler için sadece ev kadınlığı ve annelik öğrenmeleri dışında enstitülerin kız meslek liselerine dönüştürülerek çağdaş mesleklerde de çalışmaları plan kapsamına dâhil edilmiştir.¹⁵

Okur Yazar oranındaki gelişme ise şöyledir:

<i>Yıl</i>	<i>Erkek</i>	<i>Kadın</i>
1960	53,9	24,8
1965	64,0	32,8
1970	69,5	40,9

2.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı:

Planda, 12-24 yaş grubunda, okuma-yazma bilmeyenlerin oranının azalmasına rağmen, 1975 nüfus sayımına göre bu kesimin yüzde 19,1'inin hala okuma- yazma bilmediği, kadınlarda okuma-yazma bilmeyenlerin oranının erkeklere göre daha fazla olduğu belirtilerek bu konuda çalışmalar yapılacağı belirtilmiştir.¹⁶

3.Dönemin Gazete ve Dergilerinde Kadın

Türkiye'de uzun yıllar yayın hayatını sürdürmüş ve geniş okuyucu kitlesine sahip gazete ve dergiler, araştırmada tercih edilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinde 1960 yılında yer alan köşe yazısında "*İlim ve teknik erkeklere mahsus bir şey değildir.*" başlığı ve içeriğinin kadınların ilim ve teknikte erkekler gibi yer almaları gerektiği ve kadınların çoğunun bu konuda erkeklerden daha kabiliyetli oldukları belirtilmiştir. Yazar kadınların neden ilim ve teknikte ikinci plana itildiklerini geleneklere ve

¹⁴ Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınma Planları, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1968-1972, s.136- 257.

¹⁵ Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınma Planları, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1973-1977, s.108-760.

¹⁶ Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınma Planları, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979-1983, s.167.

kültüre bağlamıştır. Hala birçok müessesenin kadına güvenmediğini, kadına harcanan paranın boşa gittiği yönünde bir düşüncenin hâkim olduğunu çünkü kadının pratik zekâsının olmadığına inanıldığını belirten yazar, kadınların birçok bakımdan erkeklerden daha kabiliyetli ve de sabırlı olduklarını açıklamıştır. Ancak bu noktada kadınların en büyük eksikliği ilgisizliktir. Çünkü kadınların nesillerdir ilgisi başka yönlere çevrilmiştir ve eğer kadınların bilim ve ilme ilgisi uyandırılırsa kadının bu alandaki becerisi görülecektir.¹⁷

Siyasi hayata yeni yeni katılan Türk kadının girişimleri, 1960 Darbesiyle yeni bir sürece girdiği söylenebilir. 1960 Darbesi ve Demokrat Parti üyelerine gazete sayfalarında “düşükler” şeklindeki ithamları, parti içindeki kadın milletvekili adaylarını da etkilemiştir. Nitekim darbeden sonra DP’ye üye birçok kadın milletvekili siyasi hayata dönüş yapmamıştır. Ancak hamile olan ve Yassıada sorgulamaları sürecinde hastaneye kaldırılarak doğum yapan Necla Tekinel siyasetten uzaklaşmamış ve ölümüne kadar siyasetin içinde kalmıştır. Tekinel hakkında dönemin Cumhuriyet gazetesinin haber başlığı “Doğum için hastaneye kaldırılan düşük milletvekili” şeklinde olmuştur. Tekinel doğum yaptıktan sonra tekrar Yassıada’ya götürülmüş ve bebeği de gazetenin değimiyle “tam teşekküllü” hastanede bırakılmıştır.¹⁸ Tekinel XI. ve XVII. Dönem TBMM İstanbul milletvekilliği görevini yapmıştır.

Fatma İrfan Serha “Kadın Hakları” başlıklı köşe yazısında kadınlara çok uzun yıllar önce seçme ve seçilme haklarının verilmiş olmasına rağmen kadınların bu hakları kullanma noktasında sıkıntılar yaşadıklarını anlatmıştır. Yazar, tarla, fabrika, hastane, mahkeme ve üniversitelerde erkeklerle omuz omuza çalışan kadınların parlamentoya girememelerini kendilerine verilen hakları çaba göstermeden elde etmelerine bağlamaktadır. İslamiyet’ten önce Türk kadını hakanın yanında yer alır, uluslararası anlaşmalarda oy verir, söz hakkına sahip olur ve gerektiği zaman devlet işlerini tek başına yönetebilirdi. Yazara göre: İslamiyet’in kabulüyle Arap kültürünün zaman içerisinde Türk toplumu tarafından öğrenilmesinin kadınların susmasına ve bir peçenin, bir kafesin arkasına saklanmalarına neden olmuştur. Çözüm, kadınların haklarını kullanabilmeleri adına birlikte hareket etmelerine dayanmaktadır. Kadınlar erkeklere karşı haklarını almak için savaşırken silahları; inciler, boncuklar, Paris modeli fistanlar, pahalı parfümler olmamalı; memleket problemleri üzerinde çözüm üreten aydın fikirler, milletin dertleriyle sızlayan anne yürekleri silahları olmalıdır.¹⁹

¹⁷ Cumhuriyet, 10 Mart 1960, s.4.

¹⁸ Cumhuriyet, 15 Ocak 1961, s.5.

¹⁹ Cumhuriyet, 10 Ocak 1962, s.3.

Kadınların büyük şehirlerde erkeklerle eşit sayılmalarına rağmen birçok kadın memurun liyakatli oldukları halde erkeklerden daha zor terfi ettikleri, hatta kendi yetiştirdikleri genç erkeklerin daha sonra kendilerine amirlik ettikleri görülmektedir. Diğer bir sorun da sosyal hayattaki handikapların çok daha büyük olduğu ve erkeğe tanınan birçok hakkın kadınlar için söz konusu olmadığı sorunudur. 1960'ların kadın haklarının önemli savunucularından, Akis dergisinin yazarlarından ve CHP kadın kolları başkanı Jale Candan'ın toplumun kadınlara bakışını anlatan önemli yazıları bulunmaktadır. Ona göre, kadını sadece bir insan olarak görmek sorunlara çözüm getirecektir.²⁰

CHP, Türkiye'de kadın kollarına sahip olan ilk partidir. Bu teşekkül, Mecliste çeşitli eleştirilere maruz kalmış ve partiler içinde kadın kollarına yer verilmemesi gerektiği yönünde fikirler sunulmuştur. Eleştirilerin temelinde üç farklı değişken yer almaktadır. Birincisi diğer siyasi partilerin kendi bünyesinde bir kadın kolu oluşturamamaları ve bu nedenle CHP içinde yer alan kadın kollarına karşı durmalarına neden olmaktadır. Bu yönde tepki gösterenler için kadın kolları gereksizdir. Diğer bir karşı duruş CHP içinden gelmekte ve kadınların siyasetle meşgul olmalarının çok ileri bir hareket olduğu ve bu durumun erkeklere oy kaybettirdiği inancına dayanmaktadır. Diğer karşı duruşun nedeniyse kadınlarla rekabet etme endişesine dayanmaktadır.²¹

Akis dergisinde, kadın derneklerinin siyasi partilere başvurarak mümkün mertebe çok sayıda kadının Büyük Millet Meclisi'ne girmek istedikleri, ancak bazı yazar ve fikir adamlarının bu istekleri sert şekilde tenkit ettikleri belirtilmiştir. Kadınların siyasi haklar elde etmelerine rağmen bunu henüz kullanamamalarının kadının Meclis'ten uzak tutulmalarına bağlayan yazıda en iyi çözüm yolunun kadınların parti teşkilatlarında bulunmaları ve bu yolla politikayı öğrenerek bundan sonraki dönemde Meclis içinde aktif rol oynayabilecekleri ifade edilmiştir.²²

Türkiye'de, toplum kalkınması için kadınların sosyal durumu daima en büyük engel olarak görülmüştür. 8 bin köyde örnekleme usulü araştırma yapan Amerikalı araştırmacılar, Türkiye'de kadının modern hayatın içine yeteri kadar girememesini Türkiye'nin kalkınmasını köstekleyici başlıca faktör olarak raporlamışlardır. Jale Candan'a göre; Türkiye'de kadının sosyal hayatın dışında kalışı tamamen sunidir. Tarlasında, evinde, savaşta ve barışta kadın,

²⁰ Jale Candan, "Böyle şey olmaz!", *Akis*, 13 Ağustos 1962, s.32.

²¹"Kurultaylar", *Akis*, 18 Eylül 1964, s.24. Ayrıca bkz. Jale Candan, "Kadın Kolları Hakkında", *Akis*, 13 Nisan 1963, s.33.

²² Jale Candan, "Siyasi Hayatta Kadın", *Akis*, 14 Ağustos 1965, s.26.

memleketin direği olmuştur. Kadınların haklarının yasalarla daha iyi savunabilmek için çok sayıda kadının Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girmesi gerekmektedir.²³

Nezahat Arkun, “*Değişik Faktörlerin İntihar Üzerindeki Rolü*”, başlıklı köşe yazısında Medeni Kanunla kadın ve erkeğe tanınan ve eşitliği sağlamaya yönelik hakların, bir süre evli çiftler arasında adaptasyon sorunu yarattığını hatta 1927-1945 tarihleri arasında evli çiftlerin intihar sayılarının artışının yeniliklere adaptasyonun sağlanamamasından kaynaklandığını belirtmiştir. 1950-1960 arasında yeniliklere adaptasyonu sağlayan evli çiftlerin intihar sayılarının bekâr olanlara oranla azalması da yazara göre bu gerçeği kanıtlar niteliktedir.²⁴

Özden Çankaya, “*Kadın-Erkek Eşitliği*”, başlıklı köşe yazısında kadınları pınarlara benzetmiştir. Kadınlara tanınan haklar ve ona verilen değer bir toplumun uygarlık ölçüsü olduğunu; kadının horlanması, haklarının kısıtlanması ise toplumu besleyen pınarın kaynağın kurutulmasıyla eş değer olduğunu belirten Çankaya yazısında, yasalarla kadınların eşit olmasına rağmen toplumun hala kadınları erkeklerle eşit görmediğini üzüntüyle karşılamıştır. Kadın, Türk yasalarına göre her istediği meslekte çalışabilir. Seçme ve seçilme hakkı eşittir. Ancak Parlamenteoda sayıları yokdenecek kadar azdır. Akılcı düşünce kadın-erkek eşitliğinden yanadır ve yasalar da bunu sağlamak için vardır. Ancak kadınların önüne engeller koyan kafaların içinde yer alan karanlıktır. Toplum içinde kadına yerini verirken onun insan olduğunu unutan, onun yalnızca kadın olarak gören utanç verici düşüncedir. Yasaları işletmeyen, hakları, görevleri özgürlükleri, yasa maddelerine zincirleyen bu paslı düşüncedir. Kadın insan olduğu için yasalardaki haklara ve özgürlüklere sahiptir. Bunlara sahip olması doğuştan ve doğaldır. Çünkü tüm erkekler gibi kadınlar da önce insandır. Ancak toplum, dinsel baskılarla kadın-erkek eşitsizliği yaratmıştır. Bu zihinler, kadınları yalnızca çamaşır teknesinin, yemek tenceresinin başında görmek istemektedir. Kadın haklarının gerçek manasına kavuşması ise, yasalarla değil kafaların içindeki düşüncelerin değişmesiyle gerçekleşebilecektir.²⁵

Özgül Erten, “*Kadınımızın Yazgısı Doğumuyla Birlikte Başlar*”, başlıklı köşeyazısında, kadınların yazgısının doğumuyla başladığını öncelikle erkek çocuğu bekleyen ailede kız çocuk doğuran kadının suçlandığını, kız çocuğu için “kaşık düşmanı”, “saçı uzun, akli kısa”, “elinin hamuruyla erkek işine karışma” deyimlerinin toplum içinde kadına yüklenen manaları yansıttığını belirtmiştir. Ayrıca “erkeğin onuru” diye nitelendirilen kadının

²³ Jale Candan, “*Kadınlar Meclise Girmeli*”, *Akis*, 17 Temmuz 1965, s.19.

²⁴ Cumhuriyet, 1 Şubat 1967, s.2.

²⁵ Cumhuriyet, 16 Mayıs 1972, s.5.

cinsel erdemlere, anaya saygıyı öngören dinsel buyruklar kadının toplumdaki sınırlarını da belirlemektedir. Anayasanın kadının okumasını öngören kanunlarına karşın öğrenim göremeyen kadınlar da toplumun acı gerçekleridir. Toplumda kadın üretkenliği bilinen bir gerçektir. Kırsal alanda 5 milyon kadın, sanayi kollarında 200 bin, büro işlerinde yarım milyon, yurtdışında 150.000 Türk kadını çalışmaktadır. Kamu kesiminde çalışanlarla, iş yarasına bağlı güvenceyle çalışan kadınlar 20 yılda emekli olacaktır. Erken emeklilik kadınların yararınaymış gibi görünse de üretken yaşında ve uzmanlık kıvamındaki kadının çalışmaktan alınması, yönetici kadroda yakın bir gelecekte çalışabilecek kadına engel koymaktadır. Türk toplumunda kadın bağımlıdır. Önce toplum yasalarına, sonra ekonomik koşullara, sonra da erkeğe bağılıdır. Meslek sahibi kadınlardan söz ederek Türk kadının eğitildiğini, ekonomik özgürlüğünün olduğunu savunmak aldatmacadır. Ne kurulan kadın dernekleri, ne de kadından yana çalışmak isteyenler, toplumun gerçeklerini görmedikçe küçük birikimler olarak hiçbir çözüm sağlayamaz. Türk kadını yeteneksizliğinden değil, toplumun düzeni sonucu çağının çok gerisindedir. Hangi sınıftan olursa olsun mutsuzdur. Türk kadınlarının çağdaş olabilmeleri, toplumun kurtuluşu ile koşuttur. Ülkede tüm kişilerin bilince kavuşturacak sosyal olanaklar, ancak sınıf çatışmalarının olmadığı ortamda sağlanır. Kadının kurtuluşu da böyle bir ortamda; toplumun cinsellik ve sınıf ayrımı yapmadan onu kişi olarak tanıdığı günlerde olacaktır.²⁶

²⁶ Cumhuriyet, 7 Eylül 1975, s 4.

Sonuç

1960-1980 arası Meclis görüşmeleri incelendiğinde kadın haklarının gelişimi bağlamında çalışmalar yapanların yine kadınlar olduğu görülmektedir. Toplumun temsil eden Mecliste yer alan erkeğin toplumun gelişmesi ve ilerlemesi adına kadın haklarına önem verilmesi hususunda henüz kendisinin dahi ikna edilmediği söylenebilir. Kadınlara verilen hakları bir lütuf gibi sunan erkek, kadına sunulanlarla yetinilmesi konusunda da neredeyse bütün toplumla hemfikir gibidir. Kadın, yeteri derecede örgütlenememekte ve haklarını savunamamaktadır. Erkek, kadın namusunun bekçisidir anlayışı sürmektedir. Hem Meclis'te hem de hukuki çerçevede kendine destek bulan erkek, kadını baskılamak ve dediğini yaptırmak noktasında güçlü dayanaklar bulmaktadır. Kadın bu süreçte iki zıt görüş arasında kalmıştır. Bir tarafta ülkenin ilerlemesi adına üstüne sorumluluklar yüklenen kadın, diğer yandan gelenek ve göreneklerin koruyucusu ve devam ettiricisi olmuştur. Aldığı eğitimle ekonomik özgürlüğe sahip olan kadın, toplumun normlarından ayrılarak bireysel olmak istediği an erkeğin zulmüyle baş başa kalmış ve kanunlar önünde dahi korunamamıştır. Meclis'teki Kadın sayısının azlığı, sorunların ana nedeni olarak görülebilir. Kadının Meclis'teki sayısının artması; Milletvekili, Bakan, Başbakan ve Cumhurbaşkanı gibi önemli görevlere gelmeleri, toplumun gelişmişliğinin göstergesi olacaktır. 1960-1980 arasında kadın haklarının istenilen düzeye ulaşılamamasının en önemli nedeninin kadının Meclisteki yerinin azlığı olduğu söylenebilir.

Kalkınma Planlarında, kadın hakları konusunda köklü adımların atılmadığı görülmektedir. Kadınların iş hayatına girmeleri ya da eğitim almaları kadın-erkek eşitliğinin sağlanması olarak görülmüştür. Toplumun bu konuda eğitilmesi adına her hangi bir girişimde bulunulmamıştır. Geleneksel toplumlarda kadın, evinin işlerinden de sorumludur. Kadının iş hayatına girmesiyle ev işleri, çocuklarının bakımı hatta evde yaşlılar varsa onların bakımı da kadından sorulmuştur. Kadının yükünü hafifletecek erkeğin evde iş bölümüyle ev işleri yapması gerektiği öğretilmemiş, hatta hemen hiçbir yerde konuşulmamıştır. Kadının eğitimi, Türk toplum geleneklerine uygun öncelikle iyi bir ev kadını ve anne olarak yetiştirilmelerine dayanmaktadır. İyi bir baba ya da eş nasıl olunur gibi eğitimlerin düşünülmemesi aile birliğinin devamının kadınların sırtına yüklendiğinin en önemli kanıtıdır. Kadın eğitilirse, çağın gereklerini öğrenirse kadın-erkek eşitliğinin sağlanabileceği düşünülmüştür.

Gazete ve dergilerdeki köşe yazılarında, kadının sorunları dile getirilmiştir. Çeşitli çözüm önerileri de sunulmuştur. Gazete ve dergilerde tartışılan en önemli konu kadınların mecliste yeteri kadar yer edinmemesidir. Kadın meclisteki yerini alırsa toplumdaki haklarını elde etmesi o kadar kolay olacak anlayışı hâkimdir. Her ne kadar gazete ve dergilerde kadın haklarıyla ilgili yazılar yer alsa da kadın haklarının kullanımı ve toplumsal hayatta kadın-erkek eşitliğinin sağlanması bağlamında yeterli derecede çalışma ya da halkı bilinçlendirme yazılarının yazılmadığı gözlemlenmiştir. Yazılan köşe yazılarının çoğu kadın yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Şüphesiz bu yazılar, dönemin toplumuna etki etmiştir. Ancak bu etkinin büyüklüğü ancak topluma yön verebilen kurum ve kuruluşların işbirliğiyle mümkün olacaktır. Her ne kadar Kanun önünde kadın ve erkek eşit sayılmış olsa da “Erkek evin revidir” anlayışı devam etmekte, mağdurun çoğunlukla kadın olduğu namus cinayetlerinde cezai indirim uygulanmaktadır. Bu çerçevede, gelenekselliğın izlerini taşıyan kanunlar, toplumda kadın-erkek eşitliğinin sağlanması aşamasında yeterli değildir. Kadın haklarının gelişimi ve toplumda yer edinmesi bağlamında kanunlar, TBMM, Kalkınma Planları, gazete ve dergiler ve televizyon programları en önemli yönlendiricilerdir.

Kaynaklar

Akis

Cumhuriyet

Hürriyet

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, C. 13, Toplantı: 13, 11. Birleşim, 11.12.1973, s. 209-210.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, C. 39, Toplantı: 18, 15. Birleşim, 5.12.1978, s. 580-581.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, C. 46, Toplantı: 7, 44. Birleşim, 28.03.1968, s. 219-220.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 37, Toplantı: 6, 14. Birleşim, 13.12.1966, s.468.

Devlet Planlama Teşkilatı Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983, s. 262.

Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınma Planları (Birinci Beşyıl) 1963-1967, Ocak 1963, s. 69-221-461.

Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınma Planları (İkinci Beşyıl) 1968-1972, s.257.

Devlet Planlama Teşkilatı Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977, s.780.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 1, Toplantı: 1, Otuz Üçüncü Birleşim, 15.01.1962, s.717.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 1, Toplantı: 1, Yedinci Birleşim, 27.12.1961, s. 407.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 1, C. 39, Toplantı: 4, 104. Birleşim, 14.05.1965, s. 150.

CANDAN, J., “Böyle şey olmaz!”, Akis, 13 Ağustos 1962, s. 32.

..... “Siyasi Hayatta Kadın”, Akis, 14 Ağustos 1965, s.26.

..... “Kadınlar Meclise Girmeli”, Akis, 17 Temmuz 1965, s.19.

..... “Kadın Kolları Hakkında”, Akis, 13 Nisan 1963, s. 33.

ÇOLAK, F.,“Demokrat Parti’nin İlk Kadın Milletvekili: Hatice Nazlı Tlabar (1913-1971)”,
Tarih İncelemeleri Dergisi XXXVI, C. 1, 2021, s.53-90.

GÖZTEPE, E., “Namus Cinayetlerinin Hukuki Boyutu: Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Bir
Değerlendirilmesi”, *TBB Dergisi*, S. 59, 2005, s.29-48.

HAMZAOĞLU, M.- KONURALP, E., “Türk Hukuk Sisteminin Namusla İmtihani: Ulusal
Mevzuat ve Uluslar arası Düzenlemeler Açısından Namus Cinayetleri”, *Marmara
Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.2, 2018, s.67-83.

<https://www.tbmm.gov.tr>. (02.05.2022).